

VADLĪNIJAS
TIESU PSIHOLOĢISKĀS EKSPERTĪZES
NOTEIKŠANAI

Mērķauditorija: izmeklētāji, prokurori, tiesneši.

SATURS
(nospiežot virsrakstu, atvērsies konkrētā sadaļa)

<u>TIESU PSIHOLÓGISKĀ EKSPERTĪZE</u>	<u>3</u>
Tiesu psiholoģijas eksperts	3
Tiesu psiholoģijas ekspertīzes noteikšana	3
Ekspertējamās personas	3
<u>EKSPERTĪZES VEIDI KRIMINĀLPROCESĀ</u>	<u>5</u>
Ekspertīze, kas nosaka individuāli psiholoģisko īpatnību ietekmi uz personas uzvedību	5
Ekspertīze, kas izvērtē personas atrašanos tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmē spēju apzināties un vadīt savu rīcību	5
Ekspertīze par personas spēju sniegt liecības	6
Ekspertīze, kas izvērtē personas spēju izprast noziedzīgā nodarījuma raksturu un nozīmi un spēju pretoties	7
Noziedzīga nodarījuma psihisko seku noteikšanas Ekspertīze	8
Ekspertīze, kas nosaka personas spēju piedalīties izmeklēšanas darbībās un tiesas procesā	9
Pēcnāves ekspertīze	9
<u>KOPSAVILKUMS PAR TIESU PSIHOLÓGISKĀS EKSPERTĪZES NOTEIKŠANU KRIMINĀLPROCESĀ</u>	<u>11</u>
<u>EKSPERTĪZES VEIDI CIVILPROCESĀ</u>	<u>14</u>
Ekspertīze civillietās, kas saistītas ar bērna aizgādības jautājumu risināšanu: aizgādības tiesību noteikšanu, bērna dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes tiesību noteikšanu	14
Ekspertīze civillietās par morālā kaitējuma noteikšanu	15
Pēcnāves ekspertīze civillietās	16
Ekspertīze civillietās par personas rīcībspējas ierobežošanu	16
<u>EKSPERTĪZES VEIDI CITOS GADĪJUMOS</u>	<u>16</u>
<u>IZMANTOTIE MATERIĀLI UN ATSAUCES</u>	<u>17</u>

Vadlīnijas izstrādātas Latvijas juridiskās psiholoģijas asociācijas Tiesu psiholoģijas ekspertu darba grupā, apstiprinātas Latvijas juridiskās psiholoģijas asociācijas valdes sēdē 01.02.2018.

Jautājumu un neskaidrību gadījumā vērsties **Latvijas juridiskās psiholoģijas asociācijā** juridiskapsihologija@gmail.com vai sazināties ar tiesu psiholoģijas ekspertiem (informācija par tiesu ekspertiem atrodama Tiesu ekspertu reģistrā <https://eksperti.ta.gov.lv/lv>).

TIESU PSIHOLOĢISKĀ EKSPERTĪZE

Tiesu psiholoģiskā ekspertīze pieaugušas personas/bērna psiholoģiskā stāvokļa izpētei (turpmāk tekstā Ekspertīze) ir zinātniska un praktiska objekta (ekspertējamās personas psihes) izpēte, ko veic tiesu eksperts, izmantojot Tiesu ekspertu likumā noteiktajā kārtībā reģistrētu metodi, lai atbildētu uz Ekspertīzes noteicēja uzdotajiem jautājumiem, sniedzot pamatotus secinājumus (Tiesu ekspertu likuma 1.pants). Ekspertīze ir procesuāla darbība Kriminālprocesa, Civilprocesa vai Administratīvā procesa ietvaros.

Ekspertīzes veicējs ir **tiesu psiholoģijas eksperts** (turpmāk tekstā Eksperts) - persona, kurai ir speciālas zināšanas un pieredze psiholoģijā un kura Tiesu eksperta likuma noteiktajā kārtībā ir saņēmusi tiesu eksperta sertifikātu (Tiesu ekspertu likuma 2.pants). Pilngadīgām personām Ekspertīzi veic tiesu eksperts pieaugušu personu psiholoģiskā stāvokļa izpētes specialitātē, izmantojot metodi "Pieaugušas personas psiholoģiskā stāvokļa izpēte"; nepilngadīgajiem Ekspertīzi veic tiesu eksperts bērna psiholoģiskā stāvokļa izpētes specialitātē, izmantojot metodi "Bērna psiholoģiskā stāvokļa izpēte" (līdz 2018.gada 30.jūnijam Ekspertīzi veic tiesu eksperts personas psiholoģiskā stāvokļa izpētes specialitātē, izmantojot metodi, „Personas psiholoģiskā stāvokļa izpēte” (saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 834)).

Ekspertīzes ietvaros Eksperts atbild tikai uz tiem jautājumiem, kas ir saistīti ar konkrētai ekspertējamajai personai piemītošajiem psiholoģiskajiem aspektiem (raksturotājiem) un to izpausmēm konkrētajā (Ekspertīzes noteicēja lēmumā norādītajā) juridiskajā situācijā. Eksperts nesniedz atbildes uz jautājumiem, kas ir saistīti ar vainīgās personas identificēšanu, ar noziedzīgā nodarījuma, tā norises vietas un laika identificēšanu vai tamlīdzīgiem ar psiholoģiju nesaistītiem jautājumiem.

Ekspertīzi nosaka gadījumos, ja procesa ietvaros jāveic pētījums, kura veikšanai nepieciešamas speciālas zināšanas psiholoģijā. Ekspertīzi ar lēmumu Kriminālprocesā nosaka procesa virzītājs (Kriminālprocesa likums, 194., 195., 200., 201.pants), Civilprocesā un Administratīvajā procesā – tiesa (Civilprocesa likums, 121.pants; Administratīvā procesa likums, 178.pants). Lēmumā par Ekspertīzes noteikšanu iekļauj:

- 1) ekspertīzes noteikšanas iemeslus un pamatu;
- 2) apstākļus, kuri attiecas uz izpētāmo objektu;
- 3) ekspertīžu iestādi vai tā eksperta vārdu un uzvārdu, kuram uzdots izdarīt ekspertīzi;
- 4) ekspertam izvirzīto uzdevumu un risināmos jautājumus;
- 5) ekspertam nodotos materiālus,
- 6) personas datus.

Ekspertīzes noteicējs lēmumā precīzi definē juridisko situāciju (piemēram, vietu, laiku, notikumu, personas), kuras ietvaros tiek pētīts ekspertējamās personas psiholoģiskais stāvoklis.

Ekspertējamās personas. Ekspertīze Kriminālprocesā tiek veikta personām, pret kurām uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētajiem, apsūdzētajiem un notiesātajiem, cietušajiem, lieciniekiem. Ekspertīzi iespējams veikt gan dzīvām, gan mirušām personām. Civilprocesā Ekspertīze tiek veikta Prasītājam, Atbildētājam vai citām procesā iesaistītām personām (visbiežāk bērniem un viņu vecākiem, potenciālajiem un esošajiem aprūpētājiem, aizgādņiem un citiem ģimenes locekļiem, personām, kurām nodarīts morālais kaitējums un citām personām, kuru psiholoģiskajam stāvoklim ir nozīme juridisku jautājumu risināšanā). Administratīvajā procesā Ekspertīze tiek veikta Administratīvā procesa dalībniekiem un lieciniekiem.

Ekspertīzes noteicējam ir precīzi jādefinē (jānosaka atbilstoši lēmumā norādītajām darbībām) ekspertējamās personas juridiskais statuss lietā, Ekspertīzi nevarēs veikt, ja, piemēram, ekspertējamā persona ir liecinieks, bet Ekspertīzei uzdotie jautājumi attiecas uz cietušo vai aizdomās turēto/apsūdzēto personu.

Krimināllietās par vardarbīgiem nodarījumiem pret bērnu, kas notikuši ģimenes lokā, bērna likumiskais pārstāvis nevar būt ģimenes loceklis, pretējā gadījumā Ekspertam ir pamats norādīt, ka Ekspertīzē iegūto rezultātu ticamība ir ietekmēta (cietušā pārstāvis nevar būt persona, kura tieši vai netieši ieinteresēta lietas izlemšanā par labu kaitējumu radījušai personai - Kriminālprocesa likums 106.panta 2.daļa). Šādos gadījumos bērna pārstāvis nosakāms, ievērojot Kriminālprocesa likuma 104.panta 2.daļā minēto. Praksē ir gadījumi, kad bērnam (cietušajam) ieinteresētās puses pārstāvis nodrošina juridiskās palīdzības sniegšanu, taču, ievērojot 108.panta pirmo daļu, juridiskās palīdzības sniedzēju var uzaicināt cietušais (pilngadīga persona) vai cietušā pārstāvis (nepilngadīgā persona). Tādējādi likums neparedz iespēju kādam citam, izņemot cietušā bērna pārstāvi, uzaicināt juridiskās palīdzības sniedzēju.

EKSPERTĪZES VEIDI KRIMINĀLPROCESĀ

EKSPERTĪZE, KAS NOSAKA INDIVIDUĀLI PSIHOLOĢISKO ĪPATNĪBU IETEKMI UZ PERSONAS UZVEDĪBU NOZIEGUMA LAIKĀ

Šī veida Ekspertīze tiek noteikta gadījumos, ja ir pamatotas šaubas un aizdomas, ka personas uzvedība noziedzīgā nodarījuma laikā ir bijusi pretrunā ar viņa tipisko uzvedības un reaģēšanas veidu. Ekspertīzi nosaka, lai izvērtētu individuāli psiholoģisko īpatnību būtisku ietekmi uz personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess vai aizdomās turētā/apsūdzētā uzvedību juridiski nozīmīgā situācijā šādu juridisku jautājumu risināšanai: ekspertējamās personas kriminālās atbildības pakāpes noteikšanai (kompleksās tiesu psihiatriskās tiesu psiholoģiskās ekspertīzes ietvaros); noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpētei.

Nav lietderīgi noteikt šāda veida Ekspertīzi personai, ja personas dzīves vēsturē ir dati, ka tā līdzīgi uzvedusies un reaģējusi jau iepriekš. Tāpat nav lietderīgi noteikt šāda veida Ekspertīzi personai, kas slimo ar psihiskām saslimšanām (piemēram, šizofrēniju vai bipolārajiem traucējumiem) vai arī noziedzīgā nodarījuma brīdī atradusies stiprā alkohola reibuma stāvoklī. Šajos gadījumos personas uzvedību noziedzīgā nodarījuma laikā noteikts tās psihiskais stāvoklis, nevis individuāli psiholoģiskās īpatnības.

Ekspertīzei uzdod jautājumu par personas individuāli psiholoģisko īpatnību būtisku ietekmi uz personas uzvedību juridiski nozīmīgā situācijā.

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) individuāli psiholoģiskās īpatnības būtiski ietekmēja viņa/viņas uzvedību noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā?

Procesa virzītājs jautājumā var konkretizēt (nosaukt) Ekspertīzē pētāmās individuāli psiholoģiskās īpatnības, kurām ir nozīme konkrētajā kriminālprocesā.

Nav lietderīgi uzdot jautājumu par individuāli psiholoģiskajām īpatnībām (rakstura iezīmes, motivācija utml.) vispārīgi, ārpus kriminālās situācijas.

Eksperts sniedz atbildi, vai personas individuāli psiholoģiskās īpatnības būtiski ietekmēja vai neietekmēja personas uzvedību noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā. Ja eksperts sniedzis atbildi, ka individuāli psiholoģiskās īpatnības būtiski ietekmēja personas uzvedību, tas nozīmē, ka ekspertējamai personai piemītošās individuāli psiholoģiskās īpatnības konkrētajos apstākļos izpaudās tādā pakāpē, kas traucēja pilnā mērā izprast un vadīt savu rīcību, izdarot noziedzīgo

nodarījumu. Kompleksās ekspertīzes ietvaros individuāli psiholoģisko īpatnību būtiska ietekme uz uzvedību ir viens no rādītājiem, kas var liecināt par personas nespēju saprast un vadīt savu rīcību noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā (šādu stāvokli, kas var kalpot par pamatu ierobežotas pieskaitāmības noteikšanai, izvērtē tiesu psihiatrijas eksperts, ņemot vērā gan psiholoģiskos, gan medicīniskos kritērijus).

EKSPERTĪZE, KAS IZVĒRTĒ PERSONAS ATRAŠANOS TĀDĀ EMOCIONĀLĀ STĀVOKLĪ, KAS BŪTISKI IETEKMĒ SPĒJU APZINĀTIES UN VADĪT SAVU RĪCĪBU NOZIEGUMA IZDARĪŠANAS LAIKĀ

Ekspertīzi nosaka krimināllietās, kas ierosinātas par slepkavību vai tīšu smagu vai vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu, ja noziedzīgo nodarījumu izraisījusi vardarbība vai smags goda aizskārums no cietušā puses. Ekspertīze tiek veikta aizdomās turētām/apsūdzētām personām, lai noskaidrotu ekspertējamās personas atrašanos tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmēja tās spēju apzināties un vadīt savu uzvedību nozieguma izdarīšanas brīdī (atrašanās fizioloģiskā afekta stāvoklī, kumulatīvā afekta stāvoklī, spēcīga emocionāla uzbudinājuma stāvoklī vai spēcīga emocionāla sasprindzinājuma stāvoklī). Personas atrašanās emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmē tās spēju apzināties un vadīt savu rīcību, var kalpot par pamatu tāda noziedzīga nodarījuma kvalificēšanai, kas veikts piepeša stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī. Tāpat šī veida Ekspertīze tiek nozīmēta gadījumos, kad nepieciešams izvērtēt ekspertējamās personas emocionālo stāvokli pēcdzemdību periodā mātei, kas veikusi jaundzimuša bērna slepkavību.

Ekspertīzi nenosaka situācijās, ja: ekspertējamās personas rīcība bija mērķtiecīgi virzīta uz savu vēlmju vai vajadzību apmierināšanu (piemēram, noziedzīgi nodarījumi pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību, mantiski noziegumi utml.); ja bijušas vairāk par vienu noziedzīga nodarījuma epizodi vai noziegums norisinājies ilgstošā laika posmā.

Ekspertīzi nav lietderīgi noteikt, ja ekspertējamā persona nozieguma izdarīšanas brīdī atradās vidēji smagā vai smagā alkohola reibuma stāvoklī, jo šajā gadījumā personas uzvedību nosaka alkohola reibums, nevis emocionālie faktori.

Jautājums tiek uzdots par ekspertējamās personas atrašanos tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmē ekspertējamās personas spēju apzināties un regulēt savu rīcību tai inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā.

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā atradās tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmēja personas spēju saprast un vadīt savu rīcību?

Eksperts sniedz atbildi, vai persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā atradās vai neatradās tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmēja personas spēju apzināties un vadīt savu rīcību. Ja Eksperts secina, ka ekspertējamās personas emocionālais stāvoklis atbilst šāda emocionālā stāvokļa kritērijiem (par to liecina kompleksas psihofizioloģiskas reakcijas, kuras izvērtē Eksperts), tas nozīmē, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psiholoģiskās spriedzes līmenis ir sasniedzis tādu pakāpi, kas dezorganizē personas spēju izprast savu rīcību un to vadīt. Šāds stāvoklis ir psiholoģiskais kritērijs piepeša stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklim.

EKSPERTĪZE PAR PERSONAS SPĒJU SNIEGT LIECĪBAS

Šī veida Ekspertīze tiek noteikta, ja procesa virzītājam rodas pamatotas šaubas par personas sniegto liecību ticamību, kas jāvērtē kontekstā ar citiem lietas materiāliem. Šaubas par

spēju liecināt visbiežāk nosaka: personas vecums (mazgadība un nepilngadība), intelektuālās attīstības traucējumi (personas ar garīgās attīstības atpalicību), traucēta ekspresīvās valodas attīstība, situatīvi noteiktas uztveres īpatnības (notikums norisinājās ļoti ātri, vienlaicīgi darbojas vairāki kairinātāji, ekstremāla situācija u.c.), personas emocionālais stāvoklis noziedzīga nodarījuma laikā (emocionāls sasprindzinājums, apjukums u.c.), pretrunīgas sniegtās liecības.

Ja šaubas par liecību ticamību nerodas, Ekspertīzi veikt nav lietderīgi.

Nosakot Ekspertīzi bērniem līdz 3 gadu vecumam jāņem vērā, ka bērna uztveres, izpratnes un valodas attīstības līmenis šajā vecumposmā visbiežāk nav pietiekams, lai bērns spētu sniegt vārdiskas liecības.

Ekspertīze izvērtē potenciālo un aktuālo ekspertējamās personas spēju sniegt liecības konkrētajos apstākļos. Ekspertīzi kriminālprocesā nozīmē lieciniekiem, cietušajiem un atsevišķos gadījumos personām, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem. Par juridiski nozīmīgu situāciju šī Ekspertīzes kontekstā uzskatāma situācija, kad notika noziedzīgais nodarījums, kā arī pirmstiesas un tiesas izmeklēšanas situācijas, kad persona sniedz liecības.

Ekspertīzei tiek uzdots jautājums par ekspertējamās personas spēju sniegt liecības. Gadījumos, kad spējas adekvāti uztvert lietai nozīmīgus apstākļus un atbilstoši par tiem liecināt ietekmē kāds noteikts riska faktors, piemēram, ekspertējamās personas vecums, attīstības līmenis, iespaidojamība, emocionālais stāvoklis, u.c., jautājumu iespējams konkretizēt, norādot Ekspertam to riska faktoru vai faktoros, kura aprakstu un analīzi ir īpaši svarīgi iekļaut Eksperta atzinumā.

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) spēj sniegt liecības par lietai būtiskiem apstākļiem?

Eksperts sniedz atbildi, vai ekspertējamā persona (ņemot vērā vecuma īpatnības, attīstības līmeni, individuāli psiholoģiskās īpatnības), ir spējīga uztvert, saglabāt atmiņā un vēlāk izgūt no atmiņas, un vārdiski pastāstīt par savā pieredzē esošiem notikumiem (potenciālā spēja liecināt). Eksperts secina, ka ekspertējamā persona nespēj liecināt, ja pastāv faktori, kuru dēļ persona nespēj uztvert, atcerēties un vēlāk pastāstīt par savu pieredzi, piemēram, ekspertējamās personas vecums vai attīstības līmenis nav pietiekams, ekspertējamās personas kognitīvā darbības norit haotiski vai personai ir tendence jaukt fantāzijas ar reāliem notikumiem u.c. Ja ekspertējamā persona spēj sniegt liecību ar zināmiem ierobežojumiem, Eksperts to norāda savā atbildē, piemēram, bērns atbilstoši savam vecumam spēj liecināt par būtiskiem lietas apstākļiem (darbībām, kas ar viņu veiktas, par personu, kas šīs darbības veikusi, par vietu, kur tas noticis), bet nespēj liecināt par noziedzīgā nodarījuma laiku, par notikumu skaitu un secību, un citiem mazāk nozīmīgiem notikuma apstākļiem.

Ja ekspertējamā persona ir spējīga par savu pieredzi pastāstīt, Ekspertīzes laikā tiek vērtēti apstākļi, kas var būtiski ietekmēt personas sniegtās liecības (aktuālā spēja liecināt), piemēram, pastāv pazīmes, ka ekspertējamā persona ir pastiprināti iespaidojama konkrētajos apstākļos; ekspertējamai personai ir motivācija sniegt liecību atbilstoši noteiktām interesēm, nevis atbilstoši patiesībai; ar izmeklēšanu saistītās darbības būtiski negatīvi ietekmē personas emocionālo stāvokli, tāpēc ekspertējamās personas aktuālā spēja sniegt liecību ir traucēta utml. Eksperts atzinumā norāda apstākļus, kas var būtiski ietekmēt personas sniegto liecību. Tas nenozīmē, ka ekspertējamās personas liecība ir pilnībā nepatiesa, taču ieteicams ņemt vērā šos faktoros, vērtējot liecības ticamību, un ekspertējamās personas sniegtajām ziņām nepieciešams apstiprinājums ar citiem pierādījumiem.

Ekspertīze nevērtē ekspertējamās personas sniegtās konkrētās liecības ticamību, liecību ticamību izvērtē tiesa kopsakarībā ar citiem pierādījumiem lietā.

EKSPERTĪZE, KAS NOSAKA PERSONAS SPĒJU IZPRAST NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMU RAKSTURU UN NOZĪMI, UN SPĒJU PRETOTIES

Šī veida Ekspertīze tiek noteikta cietušajiem, ja rodas pamatotas šaubas par personas spēju izprast ar viņu veiktās prettiesiskās darbības un izrādīt tām pretošanos. Visbiežāk Ekspertīzi nozīmē nepilngadīgajiem, personām ar garīgās attīstības traucējumiem, personām, kuru uzvedība noziedzīga nodarījuma laikā liecina par iespējamu nespēju izrādīt pretošanos (piemēram, emocionāla šoka stāvoklis, alkohola reibuma stāvoklis nepilngadīgajam u.c.). Personas nespēja izprast prettiesisko darbību raksturu un nozīmi vai nespēja izrādīt pretošanos var kalpot par pamatu bezpalīdzības stāvokļa noteikšanai.

Tiesu praksē par bezpalīdzības stāvoklī esošām personām tiek atzīti mazgadīgie (līdz 14 gadu vecumam), nevarīgi sirmgalvi, personas ar izteiktiem fiziskiem trūkumiem un psihiskas dabas traucējumiem - šajos gadījumos nebūtu lietderīgi nozīmēt Ekspertīzi saistībā ar bezpalīdzības stāvokļa noskaidrošanu (Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām, 2009/2010; 23.lpp.).

Ekspertīzei tiek uzdoti jautājumi par ekspertējamās personas spēju saprast ar viņu veikto lēmumā norādīto darbību raksturu un nozīmi un par ekspertējamās personas spēju izrādīt pretošanos. Ņemot vērā procesa virzītāja rīcībā esošās ziņas un pamatotās šaubas, var uzdot atsevišķi jautājumu par cietušā spēju izprast ar viņu veikto darbību raksturu un nozīmi vai jautājumu par cietušā spēju izrādīt pretošanos.

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) spēja saprast ar viņu veikto darbību raksturu un nozīmi?

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) pret viņu vērstā noziedzīgā nodarījuma laikā spēja izrādīt pretošanos?

Eksperts sniedz atbildi, vai cietušais spēja vai nespēja saprast ar viņu veiktās darbības – to raksturu un nozīmi, un vai spēja vai nespēja izrādīt pretošanos. Ekspertējamai personai ir jāizprot gan veikto darbību raksturs, gan to nozīme, lai spētu izrādīt pretošanos - ja ekspertējamā persona spēj izprast ar viņu veikto darbību raksturu, bet neizprot šo darbību nozīmi, mērķtiecīga pretošanās savu interešu aizstāvībai nav iespējama. Persona, kura izprot ar viņu veikto darbību raksturu un nozīmi, var psiholoģisku faktoru ietekmē nebūt spējīga izrādīt pretošanos. Ja persona neizprot ar viņu veikto darbību raksturu vai nozīmi, vai ja persona to izprot, bet nespēja izrādīt pretošanos, tas nozīmē, ka personas psiholoģiskais stāvoklis atbilst bezpalīdzības stāvoklim.

NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMA PSIHISKO SEKU NOTEIKŠANAS EKSPERTĪZE

Šī veida Ekspertīzi nosaka cietušajiem, lai konstatētu noziedzīga nodarījuma izraisītās sekas cietušās personas psihē. Eksperta sniegtais psiholoģisko seku izvērtējums var kalpot par pamatu šādu juridiski nozīmīgu jautājumu risināšanai: noziedzīga nodarījuma kvalificēšanai atbilstoši vidēji smagām vai smagām sekām; lai izvērtētu, vai pret nepilngadīgo vērstā vardarbība ir nodarījusi nepilngadīgajam psihiskas ciešanas (Krimināllikuma 174.pants); kā pierādījums lietā par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Ekspertīze nekonstatē faktus – vai cietušais ir pārcietis vardarbību, kāda veida vardarbību, kura persona to veikusi, vai vardarbība bijusi vienreizēja vai atkārtota utml.

Ekspertīze nekonstatē noziedzīgā nodarījuma (vardarbības) pazīmes – pamatojoties uz noziedzīga nodarījuma pazīmēm, jau ir ierosināts kriminālprocess, Ekspertīze izvērtē sekas cietušā psihē un to saistību ar lēmumā norādīto noziedzīgo nodarījumu.

Ekspertīze nenosaka noziedzīgā nodarījuma juridiskos kritērijus – vieglas, vidēji smagas vai smagas sekas, bet izvērtē psiholoģiskos kritērijus – psihei radīto traumu, tās veidu un smagumu, un ietekmi uz personas adaptācijas spējām.

Ekspertīze nekonstatē psihiskas ciešanas, kas ir juridisks termins, bet izvērtē psiholoģiskos kritērijus – personas emocionālo pārdzīvojumu un tā izpausmes.

Ekspertīzei tiek uzdots jautājums par noziedzīgā nodarījuma ietekmi uz ekspertējamās personas psiholoģisko stāvokli.

Vai noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir radītas sekas (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) psihē, kā tās izpaužas?

Eksperts sniedz atbildi, vai cietušā psiholoģiskajā stāvoklī ir konstatējamas izmaiņas, kas radušās ar cietušo veikto prettiesisko darbību rezultātā, apraksta noziedzīgā nodarījuma izraisītās sekas personas emocionālajā sfērā, uzvedībā, kognitīvajā funkcionēšanā, fiziskajā pašsajūtā, sociālajā sfērā, psihoseksuālajā attīstībā utml., konstatē psihē radīto traumu vai personas emocionālo pārdzīvojumu.

Apstākļi, ka Eksperts nekonstatē noziedzīgā nodarījuma izraisītās sekas cietušā psihē, nevar kalpot par pierādījumu noziedzīga nodarījuma neesamībai (īpaši lietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību), izņemot gadījumus, kur sekas ir noziedzīgu nodarījumu kvalificējoša pazīme, piemēram, Krimināllikuma 174.pants.

EKSPERTĪZE, KAS NOSAKA PERSONAS SPĒJU PIEDALĪTIES IZMEKLĒŠANAS DARBĪBĀS UN TIESAS PROCESĀ

Šī veida Ekspertīze tiek noteikta cietušajiem un lieciniekiem, lai risinātu jautājumu par personas turpmāku piedalīšanos lietas izmeklēšanas un iztiesāšanas procesā. Pamatojoties uz Eksperta sniegto atzinumu, ka cietušā turpmāka iesaiste izmeklēšanas procesā nav vēlama, cietušais var tikt atbrīvots no piedalīšanās turpmākajās izmeklēšanas darbībās vai lietas iztiesāšanā. Visbiežāk Ekspertīzi nosaka mazgadīgajiem un nepilngadīgajiem, personām ar garīgās attīstības traucējumiem un psiholoģiskām problēmām, cietušajiem, kuri noziedzīga nodarījuma rezultātā ir psiholoģiski traumēti.

Ekspertīzei tiek uzdots jautājums par cietušā spēju piedalīties pirmstiesas izmeklēšanas darbībās un tiesas procesā. Atkarībā no izmeklēšanas vajadzībām, procesa virzītājs var norādīt uz konkrētām izmeklēšanas darbībām, par kurām svarīgi noteikt cietušā spēju tajās piedalīties.

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds), ņemot vērā viņa/viņas psiholoģisko stāvokli, ir spējīgs/a piedalīties turpmākajās izmeklēšanas darbībās un tiesas procesā?

Eksperts sniedz atbildi, vai ekspertējamā persona sava psiholoģiskā stāvokļa dēļ spēj piedalīties turpmākajā izmeklēšanas un lietas iztiesāšanas procesā, kā arī norāda faktorus, kuru ietekmē šī spēja ir traucēta. Eksperts papildus var norādīt, kuras izmeklēšanas darbības ar cietušo var veikt, kuras izmeklēšanas darbības veikt nav vēlams, kā arī norāda apstākļus, kurus svarīgi ievērot, pakļaujot cietušo noteiktām izmeklēšanas darbībām (piemēram, nav pieļaujama konfrontācija ar pāridarītāju, pratināšanu tiesā ieteicams veikt ar psihologa starpniecību, izmantojot tehniskos līdzekļus utml.). Ja Eksperts secina, ka ar cietušo nav vēlams veikt izmeklēšanas darbības, vai arī nav vēlams veikt noteikta veida izmeklēšanas darbības, tas nozīmē, ka pastāv retraumatizācijas riski.

PĒCNĀVES EKSPERTĪZE

Šī veida Ekspertīze tiek noteikta gadījumos, ja pastāv aizdomas, ka persona veikusi pašnāvību pret viņu vērsto prettiesisku darbību rezultātā, lai konstatētu, vai mirusī persona pirms nāves atradusies tādā emocionālā stāvoklī, kas varēja pamudināt uz pašnāvības izdarīšanu, un vai šis stāvoklis ir saistīts ar prettiesiskajām darbībām (tādām kā draudi, nežēlīga apiešanās, pašapziņas aizskārums, vardarbība). Ekspertīze reizēm tiek noteikta arī gadījumos, kad pastāv šaubas par nāves cēloņiem, lai noskaidrotu mirušās personas psiholoģisko stāvokli laika posmā pirms nāves iestāšanās iespējamā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpratnei.

Ekspertīzi nenosaka, lai noskaidrotu personas nāves iemeslu, Eksperta atzinums nevar kalpot par pierādījumu nāves veida noteikšanai.

Pēcnāves Ekspertīze tiek veikta, pamatojoties uz Ekspertam iesniegtajiem materiāliem, tāpēc īpaši svarīgi ir Eksperta rīcībā nodot šādas ziņas: ziņas par ekspertējamā dzīves vēsturi, īpaši krīzes situācijām, ziņas par ekspertējamās personas individuāli psiholoģiskajām iezīmēm, ziņas, kas raksturo ekspertējamās personas dzīves apstākļus, attiecības, emocionālās un uzvedības izpausmes laikā pirms nāves iestāšanās. Tikai tādā gadījumā, ja Eksperta rīcībā ir pietiekams informācijas apjoms par ekspertējamo personu un laika posmu pirms nāves iestāšanās, Eksperts spēj sniegt atbildes uz uzdotajiem jautājumiem.

Ekspertīzei tiek uzdots jautājums par to, vai ekspertējamā persona laikā pirms pašnāvības izdarīšanas (nāves iestāšanās) atradās tādā emocionālā stāvoklī, kas veicināja pašnāvības izdarīšanu.

Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) emocionālais stāvoklis, kas radies pret viņu vērsto prettiesisko darbību rezultātā, ietekmēja personas uzvedību izdarot pašnāvību?

Eksperts savā atbildē izvērtē personas emocionālo stāvokli pirmsnāves periodā un nosaka, vai personas emocionālais stāvoklis ietekmēja vai neietekmēja uzvedību, veicinot pašnāvības izdarīšanu.

KOPSAVILKUMS

PAR TIESU PSIHOLOĢISKĀS EKSPERTĪZES NOTEIKŠANU KRIMINĀLPROCESĀ

Ekspertīzes veids	Pamatojums	Jautājums	Atbilde
Ekspertīze, kas nosaka individuāli psiholoģisko īpatnību ietekmi uz personas uzvedību nozieguma laikā.	Ekspertīzi nosaka, ja ir pamatotas šaubas un aizdomas, ka personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētā vai apsūdzētā uzvedība noziedzīgā nodarījuma laikā ir bijusi pretrunā ar viņa tipisko uzvedības un reaģēšanas veidu. Ekspertīzi nosaka šādu juridisku jautājumu risināšanai: ekspertējamās personas kriminālās atbildības pakāpes noteikšanai (kompleksās tiesu psihiatriskās tiesu psiholoģiskās ekspertīzes ietvaros); noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpētei.	Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) individuāli psiholoģiskās īpatnības būtiski ietekmēja viņa/viņas uzvedību noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā?	Eksperts atbild, vai personas individuāli psiholoģiskās īpatnības būtiski ietekmēja/ neietekmēja uzvedību noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā. Individuāli psiholoģisko īpatnību būtiska ietekme uz uzvedību nozīmē, ka personai piemītošās individuāli psiholoģiskās īpatnības konkrētajos apstākļos izpaudās tādā pakāpē, kas traucēja pilnā mērā izprast un vadīt savu

			rīcību. Tas var būt viens no faktoriem, ko vērtē kompleksās ekspertīzes ietvaros ierobežotas pieskaitāmības psiholoģisko kritēriju noteikšanai.
Ekspertīze, lai izvērtētu personas atrašanos tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmē spēju apzināties un vadīt savu rīcību nozieguma izdarīšanas laikā.	Ekspertīzi nosaka personām, pret kurām uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētajiem/apsūdzētajiem krimināllietās, kas ierosinātas par slepkavību, tīšu smagu vai vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu, lai risinātu juridisku jautājumu par tāda noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, kas veikts piepeša stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī. Ekspertīzi nosaka arī krimināllietās par jaundzimušā slepkavību, ko veikusi māte pēcdzemdību periodā.	Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā atradās tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmēja personas spēju saprast un vadīt savu rīcību?	Eksperts konstatē, vai persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā atradās/neatradās tādā emocionālā stāvoklī, kas būtiski ietekmēja personas spēju apzināties un vadīt savu rīcību. Ja persona atradās šādā stāvoklī, tas nozīmē, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psiholoģiskās spriedzes līmenis ir sasniedzis pakāpi, kas dezorganizē personas spēju izprast savu rīcību un to vadīt. Šāds stāvoklis ir psiholoģiskais kritērijs piepeša stipra psihiska uzbudinājuma stāvokļa noteikšanai.
Ekspertīze par personas spēju sniegt liecības.	Ekspertīzi nosaka, ja rodas pamatotas šaubas par cietušā, liecinieka, atsevišķos gadījumos personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizdomās turētā vai apsūdzētā sniegto liecību ticamību (visbiežāk nosaka mazgadīgajiem, nepilngadīgajiem, personām ar garīgās attīstības un valodas attīstības traucējumiem, ja bijis izteikts emocionāls sasprindzinājums nozieguma laikā, kas var ietekmēt uztveri, ja lietā sniegtas pretrunīgas liecības u.c.).	Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) spēj sniegt liecības par lietai būtiskiem apstākļiem?	Eksperts izvērtē personas potenciālo un aktuālo spēju sniegt liecību konkrētajos apstākļos (potenciālā spēja - vai persona spēj uztvert, saglabāt un vēlāk izgūt no atmiņas, un vārdiski pastāstīt par savā pieredzē esošiem notikumiem; aktuālā spēja – vai pastāv apstākļi, kas var būtiski ietekmēt liecības, tādi kā ietekmējamība, subjektīva motivācija neliecināt vai sniegt nepatiesu liecību u.c.).
Ekspertīze, kas izvērtē personas spēju izprast noziedzīgā nodarījuma raksturu un nozīmi un spēju pretoties.	Ekspertīzi nosaka, ja rodas pamatotas šaubas par cietušā spēju izprast ar viņu veiktās prettiesiskās darbības un izrādīt tām pretošanos (visbiežāk nosaka nepilngadīgajiem, personām ar garīgās attīstības traucējumiem, personām, kuru uzvedība noziedzīga nodarījuma laikā rada šaubas), lai risinātu juridisku jautājumu par personas atrašanos bezpalīdzības stāvoklī nozieguma laikā.	Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) spēja saprast ar viņu veikto darbību raksturu un nozīmi? Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) pret viņu vērstā	Eksperts atbild, vai cietušais spēja/nespēja saprast ar viņu veiktās darbības – to raksturu un nozīmi, un vai spēja/nespēja izrādīt pretošanos. Personas nespēja saprast ar viņu veikto darbību raksturu un nozīmi un/vai

		noziedzīgā nodarījuma laikā spēja izrādīt pretošanos?	nespēja tām pretoties ir psiholoģiskais kritērijs bezpalīdzības stāvokļa noteikšanai.
Noziedzīga nodarījuma psihisko seku noteikšanas Ekspertīze.	Ekspertīzi nosaka cietušajiem, lai izvērtētu noziedzīga nodarījuma radītās sekas personas psihē. Eksperta sniegtais psiholoģisko seku izvērtējums var kalpot par pamatu šādu juridisku jautājumu risināšanai: noziedzīga nodarījuma kvalificēšana atbilstoši vidēji smagām vai smagām sekām; lai izvērtētu, vai pret nepilngadīgo vērsta vardarbība ir nodarījusi nepilngadīgajam psihiskas ciešanas; kā pierādījums lietā par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem.	Vai noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir radītas sekas (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) psihē, kā tās izpaužas?	Eksperts apraksta noziedzīgā nodarījuma radītās sekas personas psiholoģiskajā stāvoklī, nosaka personas psiholoģisko pārdzīvojumu un psihē radīto traumu, kas var kalpot par pamatu psihisku ciešanu, vidēji smagu un smagu nodarījuma seku kvalificēšanai.
Ekspertīze, kas izvērtē personas spēju piedalīties izmeklēšanas darbībās un tiesas procesā.	Ekspertīzi nosaka cietušajiem un lieciniekiem, lai risinātu jautājumu par personas turpmāku piedalīšanos lietas izmeklēšanas un iztiesāšanas procesā.	Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds), ņemot vērā viņa/as psiholoģisko stāvokli, ir spējīgs/a piedalīties turpmākajās izmeklēšanas darbībās un tiesas procesā?	Eksperts atbild, vai ekspertējamā persona sava psiholoģiskā stāvokļa dēļ spēj/nespēj piedalīties turpmākajā izmeklēšanas un lietas iztiesāšanas procesā, kā arī norāda konstatētos faktorus, kuru ietekmē šī spēja ir traucēta.
Pēcnāves Ekspertīze.	Ekspertīzi nosaka gadījumos, ja pastāv aizdomas, ka persona veikusi pašnāvību pret viņu vērsto prettiesisku darbību rezultātā, lai konstatētu, vai šo darbību ietekmē persona pirms nāves atradusies tādā emocionālā stāvoklī, kas varēja veicināt pašnāvības izdarīšanu. Ekspertīzi reizēm nosaka gadījumos, kad pastāv šaubas par nāves cēloņiem, lai noskaidrotu mirušās personas psiholoģisko stāvokli laikā pirms nāves iestāšanās, noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izpratnei.	Vai (ekspertējamās personas statuss lietā, vārds, uzvārds) emocionālais stāvoklis, kas radies pret viņu vērsto darbību rezultātā, ietekmēja personas uzvedību, izdarot pašnāvību?	Eksperts atbild, vai personas emocionālais stāvoklis, kas radies pret viņu vērsto darbību rezultātā, ietekmēja personas uzvedību un ietekmēja/neietekmēja pašnāvības izdarīšanu.

EKSPERTĪZES VEIDI CIVILPROCESĀ

EKSPERTĪZE CIVILLIETĀS, KAS SAISĪTAS AR BĒRNA AIZGĀDĪBAS JAUTĀJUMU RISINĀŠANU: AIZGĀDĪBAS TIESĪBU NOTEIKŠANU, BĒRNA DZĪVESVIETAS NOTEIKŠANU, SASKARSMES TIESĪBU NOTEIKŠANU

Ekspertīzi nosaka, lai noskaidrotu psiholoģiskos apstākļus, kuriem ir būtiska nozīme ar bērna aizgādību saistīto jautājumu risināšanā: par vecāku saskarsmes tiesību izmantošanu ar bērnu vai to atņemšanu; par brāļu, māsu, vecvecāku u.c. personu personisko attiecību un kontaktu uzturēšanu; par bērna ikdienas aizgādības realizēšanu un dzīves vietas noteikšanu; par aizgādības tiesību atņemšanu vai atjaunošanu; par kopīgas vai atsevišķas aizgādības tiesību piešķiršanu.

Ekspertīzi var noteikt atsevišķi bērnam, bērna vecākam (-iem) vai citai pilngadīgai personai, kura realizē vai vēlas realizēt bērna aizgādību vai saskarsmi ar bērnu, citiem ģimenes locekļiem, kā arī bērnam un vecākam kopā, lai izvērtētu saskarsmes kvalitāti.

Tikai tajā gadījumā, ja Eksperts veic Ekspertīzi bērnam, katram no vecākiem un izvērtē saskarsmes kvalitāti starp bērnu un katru no vecākiem, Eksperts var pilnā mērā izvērtēt bērna aktuālo situāciju ģimenes attiecību kontekstā.

Ja Ekspertīze vienā lietā tiek noteikta vairākām personām, par katru personu tiek veikta atsevišķa Ekspertīze, un Ekspertīzes noteicējam jāpieņem atsevišķs lēmums par Ekspertīzes noteikšanu katrai ekspertējamai personai.

Ekspertīze nesniedz atbildes par faktiem, piemēram, ko persona ir darījusi konkrētā situācijā, Ekspertīze sniedz atbildes par psiholoģiskajiem faktoriem - personas emocionālo stāvokli, raksturīgajām uzvedības reakcijām, motivāciju, attieksmi, stresa faktoriem utml.

Ekspertīze sniedz atbildes vienīgi par to personu, kurai noteikta Ekspertīze, Eksperts neatbild uz jautājumiem par personām, kuras netiek pētītas konkrētās Ekspertīzes ietvaros.

Ekspertīze nevērtē vispārīgus jautājumus, piemēram, kādas ir ekspertējams personas rakstura iezīmes, vai personai ir nosliece uz vardarbību utml. Eksperts vērtē psiholoģiskos faktorus saistībā ar konkrēto situāciju, piemēram, vai personai piemīt tādas individuāli psiholoģiskās īpatnības, kuras var ietekmēt tās uzvedību attiecībā pret bērnu, vai ir konstatētas pazīmes, kas liecina par vardarbības risku attieksmē pret bērnu utml.

Eksperts nevērtē pierādījumus lietā, piemēram, vai ierakstītās audiosarunas liecina par vardarbību.

Eksperts nesniedz atbildes uz jautājumiem, kas ir tiesas kompetencē, piemēram, kāda saskarsmes kārtība ir ieteicama, vai vecākam ir atņemamas aizgādības tiesības par bērnu utml., Eksperts norāda personai konstatētos pozitīvos faktorus un riska faktorus, kas var izpausties attiecībās ar bērnu.

Jautājumus Ekspertīzei ieteicams uzdot atbilstoši faktiskajai situācijai konkrētajā ģimenē, vadoties no tā, kuras personas ir iesaistītas bērna dzīvē, kāda ir iesaistīto personu attiecību vēsture un aktuālās attiecības ar bērnu un savā starpā, kādas ir bērna individuāli psiholoģiskās īpatnības un emocionālais stāvoklis, kāda ir ģimenes konflikta dinamika utt.

Ekspertīze tiek noteikta bērnam, lai noskaidrotu psiholoģiskos apstākļus, kuriem ir būtiska nozīme, risinot jautājumus par vecāku un bērnu personiskajām attiecībām (aizgādības tiesību noteikšana, bērna dzīves vietas noteikšana, saskarsmes tiesību noteikšana).

Ekspertīzei tiek uzdoti jautājumi:

- 1) par bērna emocionālo stāvokli, tā saistību ar konkrētiem norādītiem apstākļiem (vecāku rīcību pret bērnu, savstarpējām attiecībām ģimenē, šķiršanās situāciju utml. lietā nozīmīgiem apstākļiem);

- 2) bērna attieksmi pret konkrēto vecāku, pret citiem norādītajiem ģimenes locekļiem;
- 3) bērna spēju formulēt un izteikt savu viedokli par pētāmo situāciju;
- 4) bērna individuāli psiholoģiskām īpatnībām, kurām ir būtiska nozīmē, lai izlemtu jautājumu par vecāku spēju realizēt ar bērna aizgādību saistītus jautājumus un nodrošināt bērna labākās intereses.

Ekspertīzi nosaka bērna vecākam (vai citai lietā nozīmīgai pieaugušai personai), lai konstatētu psiholoģiskos apstākļus un faktorus (riskus un resursus), kas var būtiski pozitīvā vai negatīvā veidā ietekmēt vecāka spējas realizēt bērna labākās intereses un kam ir nozīme ar bērna aizgādību saistītu jautājumu risināšanā. Ekspertīzē izpētei tiek pakļautas vecāka individuāli psiholoģiskās īpatnības, izpratne par bērna vajadzībām un spējas tās apmierināt, izmantot atbilstošu pieeju audzināšanā, kas ir svarīgi aspekti, risinot jautājumu par aizgādības un saskarsmes tiesībām un kārtību. Vecāku savstarpējā spēja sadarboties ir būtiska, vērtējot kopīgas vai atsevišķas aizgādības noteikšanu par bērnu.

Ekspertīzei tiek uzdoti jautājumi par:

- 1) ekspertējams personas spēju izprast konkrētā bērna individuāli psiholoģiskās īpatnības un vajadzības, un spēju tās apmierināt;
- 2) ekspertējams personas zināšanām un prasmēm konkrētā bērna audzināšanā;
- 3) ekspertējams personas motivāciju realizēt saskarsmi ar bērnu/veikt bērna ikdienas aprūpi;
- 4) ekspertējams personas individuāli psiholoģisko īpatnību būtisku ietekmi uz uzvedību un rīcību attiecībā pret bērnu;
- 5) ekspertējams personas spēju veidot sadarbību ar otru vecāku ar bērnu saistīto jautājumu risināšanai.

Ekspertīze bērna – vecāka (citas pieaugušas personas) saskarsmes izvērtēšanai tiek noteikta, lai iegūtu ziņas par bērna un vecāka savstarpējo attiecību kvalitāti, kas ir būtisks faktors, lai, izvērtējot ar bērna aizgādību saistītos jautājumus, ievērotu bērna labākās intereses. Ekspertīzes kompetencē ir novērtēt Vecāka un bērna aktuālo saskarsmes kvalitāti, konstatēt psiholoģiskos apstākļus un faktorus vecāka mijiedarbībā ar bērnu (riskus un resursus), kas var būtiski pozitīvā vai negatīvā veidā ietekmēt bērna socioemocionālo attīstību, vecāka spējas realizēt bērna labākās intereses.

Ekspertīzei tiek uzdoti jautājumi par bērna saskarsmes kvalitāti ar vecāku, bērna-vecāka savstarpējo attiecību raksturu.

Eksperts, sniedzot atbildes, apraksta bērna un pieaugušās ekspertējams personas psiholoģiskos rādītājus, kā arī apraksta bērna un vecāka savstarpējo attiecību raksturu. Eksperts izdala veicinošos faktorus un riska faktorus, kam ir nozīmē ar bērna aizgādības tiesībām saistīto jautājumu risināšanā.

EKSPERTĪZE CIVILLIETĀS PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA NOTEIKŠANU

Ekspertīzi nozīmē, lai noskaidrotu, vai pret cietušo pusi vērstās darbības ir ietekmējušas ekspertējams personas psiholoģisko stāvokli. Ekspertīzes noteikšanas tiesiskais pamats ir nepieciešamība izvērtēt morālā kaitējuma pastāvēšanu, tā smagumu un sekas.

Ekspertīzei tiek uzdoti jautājumi par to, vai ekspertējams personas psiholoģiskajā stāvoklī ir konstatējamas sekas, kas radušās lēmumā norādītajos apstākļos. Jautājumus iespējams specifizēt, atbilstoši konkrētai pētāmai situācijai un konkrētās lietas apstākļiem.

Eksperts sniedz atbildi, vai lēmumā norādītie notikumi ir ietekmējuši ekspertējamās personas psiholoģisko stāvokli, un apraksta radītās izmaiņas personas emocionālajā sfērā, uzvedībā, kognitīvajā funkcionēšanā, fiziskajā pašsajūtā, sociālajā sfērā utml.

PĒCNĀVES EKSPERTĪZE CIVILLIETĀS

Šī veida Ekspertīzi nosaka, lai noskaidrotu psiholoģisko faktoru ietekmi uz mirušas personas uzvedību juridiski nozīmīgā situācijā, visbiežāk saistībā ar ekspertējamās personas noslēgtajiem mantiskajiem darījumiem. Parasti šī veida Ekspertīzi civillietās nosaka kompleksās tiesu psihiatriskās tiesu psiholoģiskās ekspertīzes ietvaros.

Ekspertīzei tiek uzdoti jautājumi par psiholoģiskajiem faktoriem, kas būtiski ietekmēja personas uzvedību pētāmajā situācijā.

Eksperts sniedz atbildi par ekspertējamās personas psiholoģisko stāvokli lēmumā norādītajā juridiski nozīmīgajā situācijā un izvērtē psiholoģisko faktoru ietekmi uz personas rīcību.

EKSPERTĪZE CIVILLIETĀS PAR PERSONAS RĪCĪSPĒJAS IEROBEŽOŠANU

Ekspertīzi nosaka kompleksās tiesu psihiatriskās tiesu psiholoģiskās ekspertīzes ietvaros personas rīcībspējas noteikšanai. Ekspertīzes pamats ir tādu psiholoģisko faktoru noskaidrošana, kam ir nozīme, risinot jautājumu par rīcībspējas atņemšanu vai ierobežošanu, nosakot konkrētas jomas, kurās rīcībspēja ierobežojama.

Ekspertīzei uzdod jautājumus par ekspertējamās personas psiholoģisko stāvokli un psiholoģiskajiem faktoriem, kuriem ir nozīme personas rīcībspējas izvērtēšanā.

Eksperts sniedz atbildi par konstatētajiem traucējumiem personas psihies darbībā (kognitīvajā funkcionēšanā, emocionālajā sfērā, uzvedībā, personībā), traucējumu veidu un dziļumu. Personas rīcībspēju izvērtē tiesu psihiatrijas eksperts, ņemot vērā gan medicīniskos, gan psiholoģiskos kritērijus.

EKSPERTĪZE CITOS GADĪJUMOS

Ekspertīzi var noteikt arī citos gadījumos, kad juridisku jautājumu risināšanai nepieciešamas speciālas zināšanas psiholoģijā.

IZMANTOTIE MATERIĀLI UN ATSAUCES

Tiesu ekspertu likums (redakcija uz 15.03.2016). Pieejams: www.likumi.lv

Krimināllikums (redakcija uz 01.01.2018). Pieejams: www.likumi.lv

Kriminālprocesa likums (redakcija uz 01.01.2018). Pieejams: www.likumi.lv

Likums "Par kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" (redakcija uz 01.01.2018). Pieejams: www.likumi.lv

Civillikums (redakcija uz 01.01.2017). Pieejams: www.likumi.lv

Civilprocesa likums (redakcija uz 15.01.2018). Pieejams: www.likumi.lv

Administratīvā procesa likums (redakcija uz 01.03.2017). Pieejams: www.likumi.lv

Metode "Pieaugušas personas psiholoģiskā stāvokļa izpēte" (stājas spēkā no 01.07.2018.)

Metode "Bērna psiholoģiskā stāvokļa izpēte" (stājas spēkā no 01.07.2018.)
Metode "Personas psiholoģiskā stāvokļa izpēte" (spēkā līdz 31.06.2018.)
Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām, 2009/2010.